

ISTOČNA SIGILATA NA KVARNERU

U radu je obrađena istočna sigilata A (tzv. Pergamska) koja je po prvi put uočena na našem području i datira se u 1. st. n. e., te istočna sigilata B koja se javlja kao alternativa italskoj sigilati u drugoj polovici 1. st. i u 2. st. Ovaj import s istočnog Mediterana ukazuje na potpunu orijentaciju kvarnerskog područja na trgovinu morskim putevima, te uklapanje u širi mediteranski prostor.

Od ukupne količine sigilate i ostale robe sa crvenim prevlakama nađene i obrađene s područja Kvarnera (Rijeka, Bakar, Omišalj, Krk i Osor)¹, na tzv. istočne sigilate otpada oko 17%. Od toga je udio istočne sigilate A gotovo neznačan (oko 3%), međutim ovo je prvi put da je ta vrst robe uočena na našoj obali pa i šire, osim jednog komada nađenog na Magdalenskoj gori², te primjeraka iz Pompeja³ i Bolsene⁴. Istočna sigilata B je međutim vrlo rasprostranjena i gotovo da i nema nalaza antičke keramike s naše obale bez nje⁵. Nažalost, često je se ne prepoznaje, pa joj se tako i ne obraća dovoljna pažnja.

Primjerci istočne sigilate A potječu iz prvog stoljeća naše ere i njihov mali broj je jasan uzme li se u obzir da je to doba cvjetanja italske produkcije t. s. koja je u velikoj mjeri stizala na područje Kvarnera (ovo naročito vrijedi za padansku robu). Za produkte istočne sigilate B se može reći da predstavljaju istočnu alternativu italskoj tera sigilati, i najjači import se iskazuje u razdoblju druge faze proizvodnje (75.—150. g.), tj. u doba kad su se italske radionice uglavnom ugasile. Odras smjene centara proizvodnje crveno prevučene keramike iz Italije na istok najbolje ilustrira nekropola u Bakru⁶. Datirana je novcem od

¹ Materijal je sakupljen po muzejskim zbirkama u Osoru, Rijeci i Zagrebu (Bakar), te iz iskopavanja koja je vodila Aleksandra Faber preko Centra za povijesne znanosti iz Zagreba na lokalitetima Omišalj (Fulfinum), Osor i Krk. Ovom prilikom se najljepše zahvaljujem kolegicama Zeljki Cetinić, Jasminki Čus-Rukonić, Aleksandri Faber i Branki Vikić.

² Schindler-Scheffenecker 1977., T. 1, 13.

³ Hayes 1973., str. 425.

⁴ Goudineau 1968., str. 345.

⁵ Za primjerke s našeg područja vidi Čremošnik 1962 (Višići), Čremošnik 1966 (Višići i Mogorjelo), Ilakovac 1968 (Pakleni otoci), Maneva 1979 (Herakleja Lynkestis), Zabehlicky-Scheffenecker 1979 (Burnum).

⁶ Materijal iz nekropole u Bakru objavio je Ljubić 1882.

Nerona do Faustine Starije (54.—161. g.), dakle u razdoblje najjačeg izvoza sigilate iz istočnih radionica, te ovi produkti čine u Bakru 52,17% od ukupnog broja t. s. i ostalih vrsta crvene keramike.

Bacanje akcenta na import iz istočnih radionica sigilate na kvarnerskom području opravdano je činjenicom da dosad nije ustanovljen uvoz s kontinentalnog područja iako je poznata ekspanzija produkata galskih i kasnije german-skih radionica sigilate širom Evrope. Ovo pokazuje da je prostor sjevernog Jadrana uvezio finu keramičku robu isključivo morskim putevima, tj. brodovima. Takva orijentacija na Mediteran potvrđena je i nakon 150. g., kada se intenzivira proizvodnja crvene keramike u sjevernoj Africi. Sve do početaka 7. st. prostor Kvarnera se snabdijeva finom keramikom iz Afrike. Ova morska orijentacija je vidljiva i na importu stakla u Osor⁷.

Budući da za gotovo sve ovdje opisane komade keramike ne postoje okolnosti nalaza, već su to uglavnom primjerci iz raznih zbirki, veoma je teško odrediti okvire u kojima je ove roba upotrebljavana, kao i njen odnos prema ostalom materijalu. Primjerci iz Osora potječu iz nekropole, kao i oni iz Bakra s čije je nekropole objavljen materijal, ali, nažalost bez sačuvanih grobnih cjelina. Osim kao priloge u grobovima, nalazimo ovu robu i u naseljima (Omišalj, Krk, Osor, Rijeka), a budući da se radi o jednostavnim, glatkim posudama koje su služile kao stolno posuđe treba prvenstveno pretpostaviti njihovu svakodnevnu upotrebu. Za komad br. 1 znamo da potječe iz Krka i nađen je zajedno s 11 primjeraka italske t. s., datiranih od 15. g. st. e. do 15. g. n. e. Budući da i primjerak istočne sigilate A po svom obliku može biti iz razdoblja do oko 30. g. n. e., moglo bi se zaključiti da je import s istoka pratio onaj iz Italije.

Kome pripisati upotrebu ove istočne robe je također teško razjašnjivo. Ovo je pitanje naročito zanimljivo za istočnu sigilatu A, jer je istočna sigilata B toliko masovno zastupljena na našoj obali da nema sumnje da se radi o čisto komercijalnom poslu. Iz natpisa saznajemo da je većina stanovnika ovog područja domaćeg i italskog porijekla. Tek po koji orijentalac se javlja od 2. st. i to u Osoru.⁸ Mala količina ove robe isključuje organiziran uvoz, ali činjenica da je nađena na tri od ukupno pet obrađenih lokaliteta potiče na daljnja istraživanja, kako bi se ovaj problem mogao bolje sagledati.

* * *

Istočna sigilata A⁹ je naziv za tzv. Pergamsku robu. Čini se da se ona razvila u radionicama Sirije iz lokalnih produkata s tradicijom prevlačenja keramike prevlakama. U predaugustovsko doba raširena je po cijelom istočnom Mediteranu.¹⁰ Postojalo je više centara proizvodnje, od kojih je jedan možda bio na Samosu,¹¹ ostali u Pergamu i Tarsusu,¹² na mjestima s dugom helenističkom tra-

⁷ Fadić 1982.

⁸ Medini 1976, Šarić 1982.

⁹ Istočnu sigilatu A obradila je Kenyon 1957, prema nalazima iz Samarije. Objavljeni su i primjerci s atenske Agore (Robinson 1959), te iz Korinta (Hayes 1973).

¹⁰ Hayes 1972., str. 9.

¹¹ Kenyon 1957., str. 288.

¹² Ista, str. 357.

dicijom. Prvi put se ova roba pojavila oko 90. g. st. e. Na prelasku u novu eru, ustanovljuje se čitav niz novih oblika pod utjecajem aretinske proizvodnje, koji se proizvode kroz cijelo prvo stoljeće n. e.

Osnovne karakteristike istočne sigilate A su:

GLINA — svjetla, blijedožute boje, pečena bez primjesa, dobro mljevena, koji put meka i kredasta, koji put tvrda.

PREVLAKA — glatka, ali rijetko sjajna, varira u kvaliteti, od tamnonarančasto-crvene ili smeđe do crvene boje.

OBLICI

1 *Kenyon Form 16 ili 17*

Prstenasta noga izvijena prema van završava u mekom naboru. S donje strane, na stajaćoj površini teče žlijeb. Ova je noga mogla biti dio poluloptaste zdjele s običnim rubom (Form 16) koja se javlja prije 30. g. Druga varijanta (Form 17) predstavlja poluloptastu zdjelu s modeliranim rubom, na vrhu lagano zaobljenom, koja je karakteristična za cijelo 1. st.¹³

1. Noga kupe. G: blijeda, svjetložuta, tvrda. P: nejednolika, narančasta, mat. Promjer noge 5 cm. Krk 1977, 3 i 5/1.10—1.60.

2 — 4 *Kenyon Form 14, duboki tanjur s vertikalnim rubom*

Sva tri primjerka predstavljaju varijantu 14b, radi neprofiliranog ruba. Obe varijante, i ona na niskoj, jedva naglašenoj nozi i ona na visokoj bile su u upotrebi i prije 30. g. st. e., međutim najčešći su u doba Augusta.¹⁴

2. Tanjur. G: blijedožuta, srednje tvrda. P: narančastocrvena, ljušti se. Promjer gornjeg ruba 14,4 cm. Bakar, zdjela 6.

3. Pladanj. G: narančasta, meka. P: narančasta, mat. Promjer gornjeg ruba 24,3 cm. Osor, inv. br. 275/709. Objavljena, Nowotny-Sticotti br. 9.

4. Pladanj. G: vrlo blijeda, svjetložuta, srednje tvrda. P: rumenocrvena, nanašana četkom. Promjer ruba 23,6 cm. Osor, inv. br. 272/706.

5 *Kenyon Form 23, šalica na visokoj nozi, ravnog ruba i koničnog tijela*

Ovaj se oblik javlja najranije u doba Augusta, a karakterističan je za cijelo 1. st. Čest je u pratnji tanjura s vertikalnim rubom.¹⁵

5. Šalica. G: svjetložuta, srednje tvrda. P: crvena, slabo sačuvana, ljušti se. Promjer ruba 11,4 cm. Osor, inv. br. 281/715.

6 *Okrugla šalica na visokoj nozi*

Mala šalica po fakturi pripada istočnoj sigilati A, bez bližih paralela.

6. Šalica. G.: svjetložuta. P: crvena, otpala na većini površine. Promjer ruba 7,2 cm. Osor, inv. br. 187/621.

7 *Biokonična šalica*

Bez poblizih paralela. Stjenka je zaobljena, ali ipak podijeljena na dva dijela.

7. Gornji dio šalice. G: blijedožuta, srednje tvrda. P: crvenosmeđa, sjajna, ljušti se. Promjer ruba 8,4 cm. Krk 1977, I/4.

* * *

¹³ Ista, str. 334.

¹⁴ Ista, str. 311.

¹⁵ Ista, str. 338.

Istočna sigilata B¹⁶ je adekvatniji naziv za tzv. Samijsku keramiku, radi još uvijek nepoznatog centra proizvodnje. Podijeljena je na istočnu sigilatu B I i B II (B I odgovara Samian B, a B II Samian A). Nastala je pod jakim utjecajem aretinske produkcije i najviše joj se približila po tehnolozi izrade. Na najranijoj robi je obavezan i četverokutan pečat s imenom lončara u dva ili četiri reda. Istočna sigilata B I traje od početka 1. st. do 75. g. U drugoj fazi, koja traje od 75. do 150. g. oblici više imitiraju aretinske, a pečate s imenima zamjenjuju palmete i rozete.

Osnovne karakteristike istočne sigilate B su:

GLINA — narančastocrvena s puno malih svjetlucajućih primjesa, ali bez većih nečistoća; koji put je kompaktna, ali se češće trusi i ljuskava je, u čvrstoći varira.

PREVLAKA — varira u kvaliteti, od živocrvene boje do mat, čvrsta, s tendencijom da se ljušti i otpada u mnogo sitnih komada.

OBLICI

8 — 17 Na prvi pogled se mogu uočiti parovi koje sačinjavaju visoka zdjelica i duboki tanjur, četvrtastih oblika raznih varijanti. Br. 8 nosi pečat, nažalost su čitljiva samo zadnja dva slova u gornjem redu, PC ili PO. Šalica br. 12 ima paralelu u grupi G s atenske Agore i datira se u razdoblje 80. — 100. g.,¹⁷ br. 14 je slična primjerku iz Herakleje¹⁸ i predstavlja jedan od tipičnih oblika istočne sigilate B II. Isto vrijedi i za šalicu br. 15.¹⁹ Br. 17 nesumnjivo oponaša oblik italske t. s. Slično nalazimo i u Korintu, na Agori i u Burnumu.²⁰

8. Zdjelica. G: narančastooker, meka. P: tamnocrvena, sjajna. Žig u dva reda u četverokutu . . PO/ . . . Promjer ruba 11,2 cm. Bakar, tanjur 8. Objavljena, Ljubić, str. 53, br. 8, T. IV, 17.
9. Tanjur. G: tamnožutooker, svjetlucave primjese, meka. P: crvenonarančasta, sjajna, loše sačuvana, dno izbrazdano, pa se ne može reći da li je postojao pečat. Promjer ruba 15,8 cm. Bakar, zdjela 7. Objavljena, Ljubić str. 53, br. 7.
10. Fragment ruba šalice. G: okernarančasta, meka, svjetlucave primjese, slojevita, nejednolikog loma. P: narančastocrvena, otpada. Promjer ruba 11,4 cm. Osor, inv. br. 3001.
11. Fragment ruba i dna tanjura. G: narančastooker, meka, slojevita, nepravilnog loma, svjetlucave primjese. P: narančastocrvena, otpada. Promjer ruba 16,6 cm. Osor, inv. br. 1360.
12. Fragment ruba i dna šalice. G i P kao kod br. 11. Promjer ruba 4 cm. Osor, inv. br. 3002.
13. Tanjur. G: tamnookernarančasta, meka, slojevita, nepravilnog loma, primjese. P: crvenonarančasta, ljušti se. Promjer 14,2 cm. Osor, inv. br. 3000.
14. Zdjelica. G: narančastooker, meka. P: tamnocrvena, ljušti se. Pečat rozeta. Promjer ruba 9,6 cm. Osor, inv. br. 185/619.

¹⁶ Naziv potječe od Kenyon 1957, prema nalazima s atenske Agore datirao ju je Robinson 1959.

¹⁷ Robinson 1959.

¹⁸ Maneva 1979., T. XIV, 170.

¹⁹ Usporedi Zabehlicky-Scheffenecker 1979., T. 8, 2—6 (Burnum), Petru 1972., grob 778 (Ljubljana) sa žigom MAPKOY.

²⁰ Hayes 1973., Pl. 86, 144—148 (Korint), Robinson 1959, M 33 — kasno 1. i prva pol. 2. st. (Agora), Maneva 1979., T. XIV, 161—169, 75.—150. g.

15. Šalica. G: narančastosmeda, srednje tvrda. P: tamnocrvenonarančasta, sjajna. Pečat rozeta. Promjer ruba 8 cm. Bakar — Sarazinovo 1905.
16. Zdjela. G: narančastooker, meka. P: narančastocrvena, nema je s unutrašnje strane noge. Pečat cvjetić. Promjer ruba 18,2 cm. Osor, inv. br. 183/617.
17. Šalica. G: narančastocrvena, meka. P: iznutra dobra, smeđocrvena, izvana nejednoliko uranjana, na nekim mjestima je nema. Promjer ruba 10,4 cm. Bakar, posuda 4.

18 — 25 Zdjela sa zavrnatim rubom

Relativno velik broj ovih zdjela koje potječu sa svih obrađenih lokaliteta osim Rijeke potvrđen je i na drugim nalazištima.²¹ Ovaj oblik nikada ne nosi pečat. Uz zdjelu br. 21 nađen je i novac Hadrijana, što vremenski potpuno odgovara razdoblju upotrebe ovog oblika.

18. Fragment ruba zdjele. G: narančasta, tvrda. P: iznutra tamnonarančasta, izvana čokoladosmeda. Promjer ruba 14,6 cm. Krk 1979 I/4.
19. Zdjela. G: narančastocrvena, meka. P: tamnocrvena, otpada. Promjer ruba 19,2 cm. Bakar, zdjela 11. Objavljena, Ljubić str. 53, br. 11.
20. Fragment ruba i dna zdjele. G: narančastooker, primjese, meka. P: narančastocrvena, pastelna, otpada u slojevima. Krk 1979, I/4.
21. Zdjela. G: narančastooker, primjese, meka. P: crvenosmeda, izvana se ljušti. Promjer ruba 14,4 cm. Bakar — Sarazinovo 1905.
22. Zdjela. G: prljavo tamnožuta, vrlo meka, primjese. P: nejednolika, od narančaste do crvene boje, mat. Promjer ruba 12,4 cm. Osor, inv. br. 895.
23. Dno zdjele. G: narančastooker, primjese, meka. P: crvenonarančasta, iznutra otpala. Promjer stajaće površine 5,6 cm. Krk 1979, I/4.
24. Fragment dna zdjele. G: oker, primjese, srednje tvrda. P: narančastosmeda, ljušti se. Promjer stajaće površine 5 cm. Osor 1976, IX j.
25. Dno zdjele. G: narančastocrvena, primjese, meka. P: crvenonarančasta, otpala osim s unutrašnje strane noge. Promjer stajaće površine 5,4 cm. Omišalj 1979.

26 — 31 Bikonični tanjur s ravnim dnom²²

Veoma čest oblik, čiji razvoj teče od manjih komada s prilično velikim gornjim rubom prema velikim primjercima na kojima se rub reducira.

26. Tanjur. G: narančastooker. P: crvenosmeda, loše sačuvana. Žig u obliku Fortuninog kotača. Promjer ruba 15 cm. Rijeka, Via Ciotta, inv. br. 58.
27. Tanjur. G: narančastocrvena, meka. P: tamnocrvena, loše sačuvana. Promjer ruba 14,8 cm. Bakar.
28. Fragment ruba i dna tanjura. G: oker, primjese, meka. P: crvenosmeda, otpada. Promjer ruba 15,4 cm. Krk 1979, I/4.
29. Fragment ruba i dna tanjura. Izgorio. Na rubu metalizirano sjajna, ljubičasta prevlaka. Promjer ruba 24,4 cm. Krk 1979, I/4.
30. Fragment ruba i dna tanjura. G: oker, primjese, nepravilnog loma, meka. P: crvena, otpada. Promjer ruba 21,8 cm. Krk 1979, I/4.
31. Fragment ruba tanjura. G: narančastooker, meka. P: narančastosmeda. Promjer ruba 18,8 cm. Krk 1979, I/4.

²¹ Robinson 1959., iz kasnog 1. i prve pol. 2. st., (Agora), Čremošnik 1966 T. I, 2 (Mogorjelo i Višići), Zabehlicky-Scheffenegger 1979., T. 8/8 (Burnum); u Herakleji su proizvod lokalne radionice inspirirane oblicima istočne sigilate B II (Maneva 1979., str. 192).

²² Ovdje nisu prikazani mali fragmenti od tri tanjura koji su inače ušli u statistiku.

Ovaj oblik, koji oponaša italski (Drag 24/25), susrećemo u radionicama diljem Carstva, raznih dimenzija i varijanti.

32. Šalica. G: prljavo tamnooker, meka. P: tamnosmeđa, otpada. Promjer ruba 11,6 cm. Bakar, zdjela 28.

33. Šalica. G: blijedo okerružičasta, tvrda. P: smeđecrvena, mat. Promjer ruba 11 cm. Bakar, posuda 2. Objavljena, Ljubić, str. 69, br. 2, T. III, 32.

34 Mala vazica sa trbušastim tijelom i S-profilacijom, bez poblizih paralela

34. Vazica. G: oker, primjese, meka. P: smeđa, mat. Promjer ruba 6 cm. Bakar. Dno rekonstruirano.

* Crteže su izradili Vladimír Glogović, Remza Košćević i Berislav Majhut, na čemu im još jednom zahvaljujem.

LITERATURA

- I. Čremošnik, Nalaz terre sigillate chiare iz Višića (Čapljina), Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XVII, Sarajevo 1962., str. 115 i d.
- I. Čremošnik, Funde von Sigillaten mediteraner Töpfereien in Bosnien und der Hercegovina, Archaeologia Iugoslavica VII, Beograd 1966., str. 41 i d.
- I. Fadić, Tipologija i kronologija rimskog stakla iz Arheološke zbirke u Osoru, Arheološka istraživanja na otocima Cresu i Lošinju, Zagreb 1982., str. 111 i d.
- Ch. Goudineau, La ceramique Arretine lisse, Fouilles de l'ecole Française de Roma a Bolsena 1962—1967, Tome IV, Paris 1968.
- J. W. Hayes, Late Roman Pottery, London 1972.
- J. W. Hayes, Roman Pottery from the South Stoa at Corinth, Hesperia XLII/4, American School of Classical Studies at Athens, 1973., str. 416 i d.
- B. Ilakovac, Keramika iz antičkog broda potonulog kod Paklenih otoka, Diadora 4, Zadar 1968., str. 183. i d.
- K. M. Kenyon, Roman and Later Wares, I. Terra Sigillata, Samaria-Sebaste, Report on the work of the joint expedition in 1931—1933 and of the British expedition in 1935, III, 1957., str. 281 i d.
- Š. Ljubić, Arheologičko izkopavanje u Bakru, Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva IV, Zagreb 1882., br. 1, str. 1 i d; br. 2, str. 48 i d; br. 3, str. 66 i d.
- E. Maneva, Nekoliku tipovi i formi na elinistička i rimska keramika od Herakleja, Herakleja, knjiga I, Bitola 1979.
- J. Medini, Etnička struktura stanovništva antičke Liburnije u svjetlu epigrafskih izvora, Materijali XV, Prilep 1976., str. 87 i d.
- E. Nowotny — P. Sticotti, Aus Liburnien und Istrien, Archäologisch-Epigraphische Mitteilungen 19, Wien 1896., str. 159 i d.
- S. Petru, Emonske nekropole, Katalogi in monografije 7, Ljubljana 1972.
- H. S. Robinson, Pottery of the Roman Period, The Athenian Agora vol. V, Princeton 1959.
- M. Schindler — S. Scheffenecker, Die glatte rote Terra Sigillata vom Magdalensberg, Kärntner Museumschriften 62, Klagenfurt 1977.
- M. Šarić, Stanovništvo otoka Cresa i Lošinja u vrijeme ranog Carstva, Arheološka istraživanja na otocima Cresu i Lošinju, Zagreb 1982., str. 53 i d.
- S. Zabehlicky-Scheffenecker — M. Kandler, Burnum I, Die Kleinfunde, Wien 1979.

EASTERN SIGILLATA IN THE KVARNER REGION

Summary

The term Kvarner refers to an area on the Northern part of the Yugoslav coast. Of the total terra sigillata and other red slip ware found and studied in the Kvarner region (Rijeka, Roman Tarsatica, Bakar, Omišalj, Roman Fulfinum, Krk, Roman Curicum, and Osor, Roman Apsoros), about 17% is Eastern sigillata. An almost insignificant proportion (3%) of this is Eastern Sigillata A. However, this is the first time that Eastern Sigillata A has been found on the Yugoslav coast or in northern Mediterranean at all, except for one piece on Magdalensberg² and specimens from Pompeii³ and Bolsena⁴. Eastern Sigillata B on the other hand is very widespread and hardly a single ancient pottery find on the Yugoslav coast lacks it.⁵ Unfortunately, it is often not recognized and given due attention.

The specimens of Eastern Sigillata A are from the 1st century A.D. Their small number is understandable if we consider that this is the period of flowering of Italian t.s. production which reached the Kvarner area in great quantity (this is particularly true for Po-valley ware). Eastern Sigillata B products can be said to be an Eastern alternative to Italian t.s., and their imports are heaviest during the second phase of production (75 to 150), i.e. when the Italian workshops had largely closed. The shift of red slip pottery production from Italy to the Eastern Mediterranean is best seen in the necropolis in Bakar, which is dated by coins from Nero to Faustina the Elder (54 to 161). This is the period of the heaviest imports of sigillata from Eastern workshops, and their products make up 53.17% of the total of t.s. and other red pottery in Bakar.

Focussing on Eastern sigillata imports in the Kvarner area is justified by the fact that no imports from continental Europe have so far been found here, although the expansion of ware from Gaulish and later Germanic workshops throughout Europe is well known. This shows that the Northern Adriatic area imported fine ceramic ware exclusively by sea. Such an orientation toward the Mediterranean is confirmed after 150, when the production of African Red Slip Ware intensifies. Up to the beginning of the 7th century the Kvarner area is supplied with fine pottery from Africa. The seagoing orientation is also visible in the import of glass to Osor.⁷

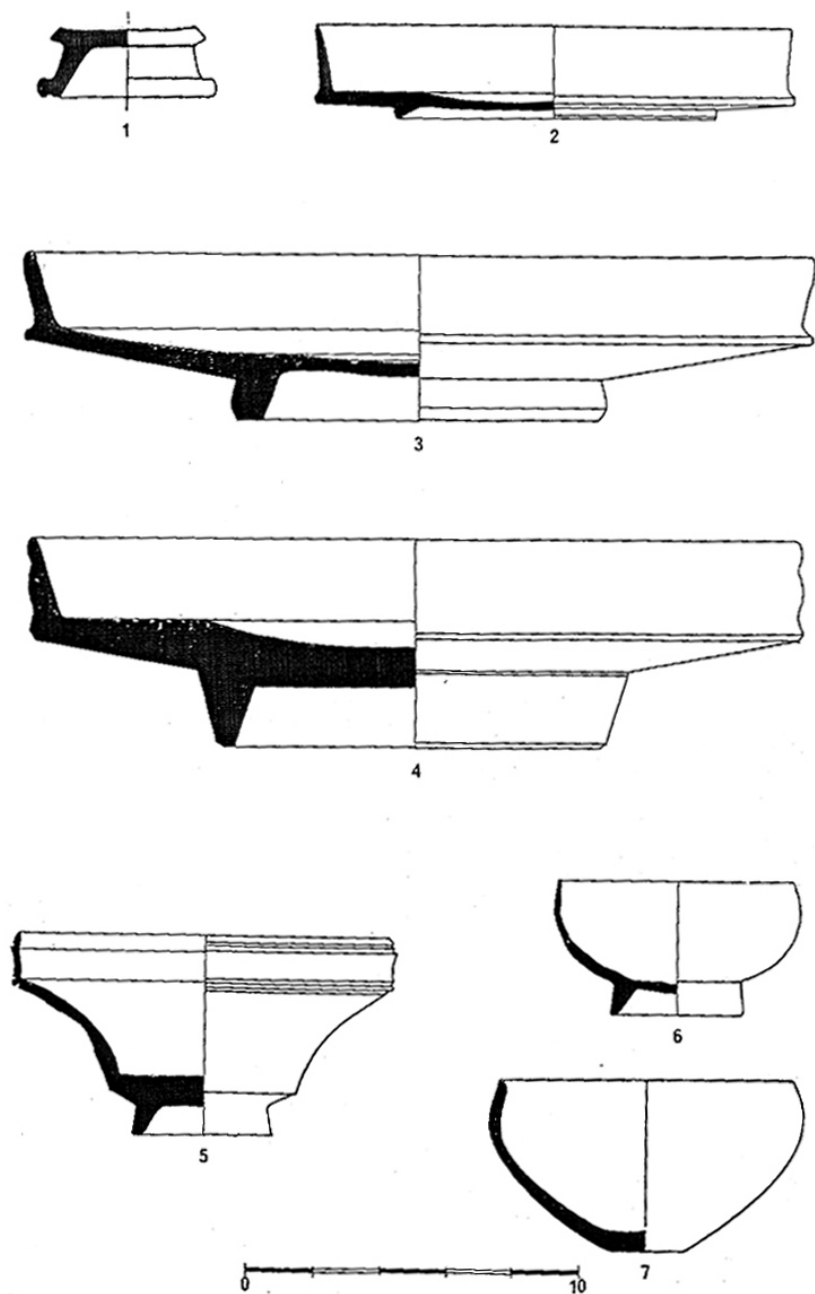
Since almost all the pieces described here lack information about the conditions under which they were found, being mainly from various collections, it is very hard to determine the extent to which this ware was used and its relationship to other material. The Osor specimens come from a necropolis, as do those from Bakar. The Bakar finds have been published but without information on individual graves. Apart from grave offerings, we find this material in settlements (Omišalj, Krk, Osor, Rijeka), and since these are simple, smooth vessels which served as table ware, we suppose it was primarily for everyday use. We know that piece No. 1 came from the town of Krk and was found together with 11 specimens of Italian t.s. dating from 15 B.C. to 15 A.D. Since the Eastern Sigillata A piece judging by its shape could be from the period up to ca. 30 A.D., one could conclude that imports from the East went along with those from Italy.

Whom the use of this Eastern Mediterranean ware should be attributed to is difficult to determine. The question is of particular interest for Eastern Sigillata A, since ES B is so massively represented on the Yugoslav coast that it must have been brought in commercially. From inscriptions we learn that most inhabitants of the region were of local and Italian origin. Only in the 2nd century do a few Easterners

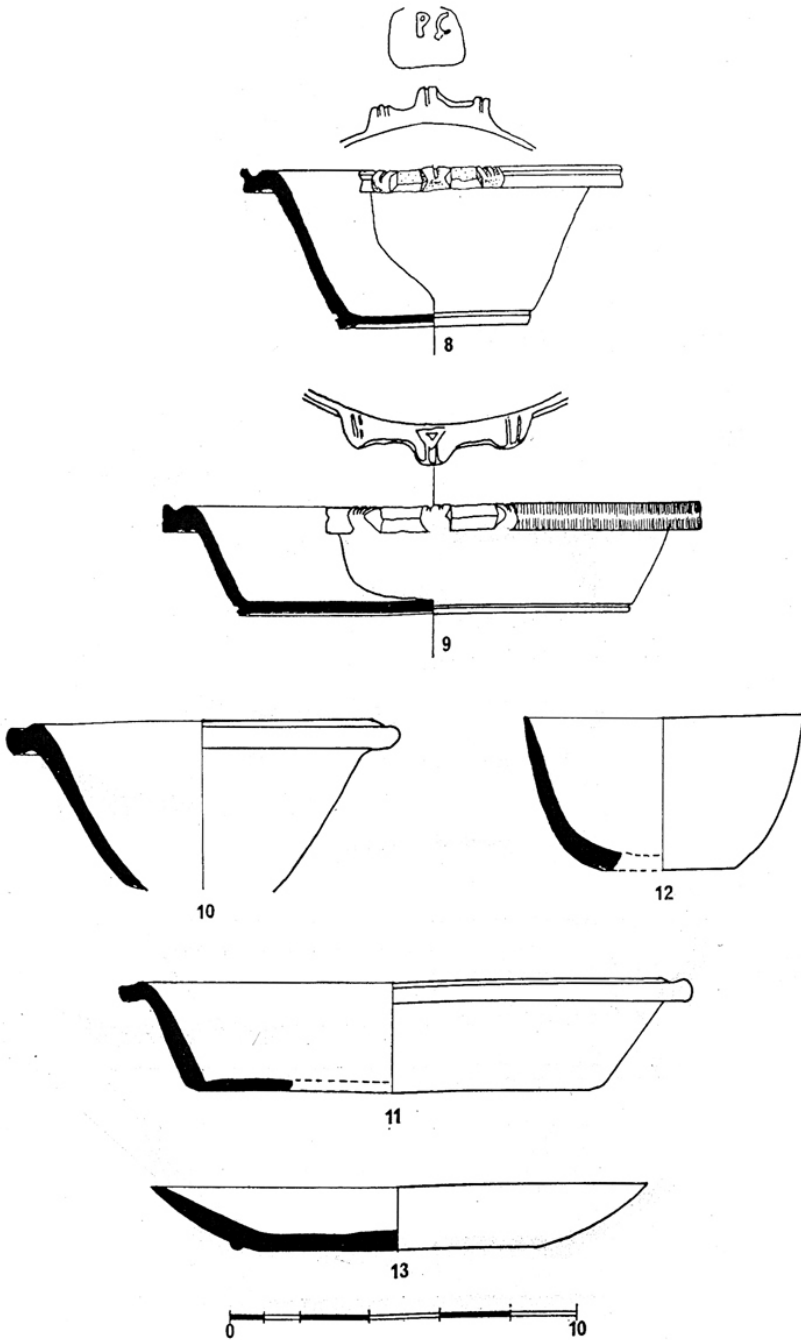
appear in Osor.³ The small quantity of ES A excludes organized importing, but the fact that it is found in three out of five localities studied will stimulate further research on the problem.

The fabric of the Eastern Sigillata A vessels from the Kvarner area is standardized: the clay is pale, light yellow, of medium hardness (No. 2, 4, 5, 6, 7) and hard (No 1). The slip is orange (No. 1, 3), orange-red (No. 2), red (No. 4, 5, 6), or red-brown (No. 7). No. 3 deviates, being baked from soft orange clay. The shapes are characteristic for the time of Augustus⁴ (No. 2-5), while the shape of the cups No. 6 and 7 appears for the first time.

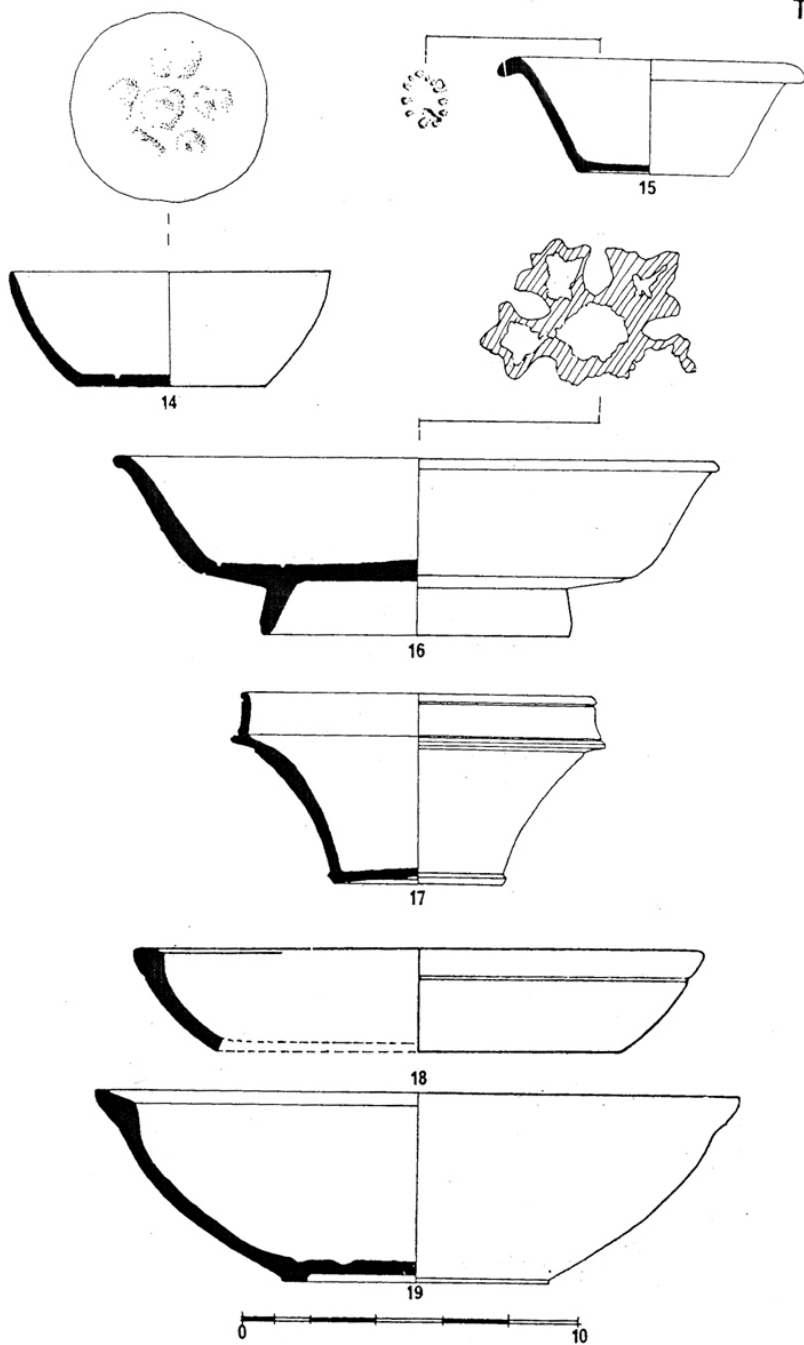
Eastern Sigillata B (plates II-V) also has a standard fabric. The clay is orange-red with much admixture of sparkling mica, of varying hardness, while the slip is of various shades from orange to dark red, varying greatly in quality. The only epigraphic stamp is on No. 8, with the last two letters of the upper row visible, PO (?), while the others have various rosettes (No. 14, 15, 16) and the »Wheel of Fortune« (No. 26). The most interesting shapes are the pairs of bowl and cup (No. 8-17) and No. 34, a hitherto unknown shape. Most frequently found are bowls of shapes 18-25 and biconic dishes No. 26-31 which are found throughout the Empire from various workshops.



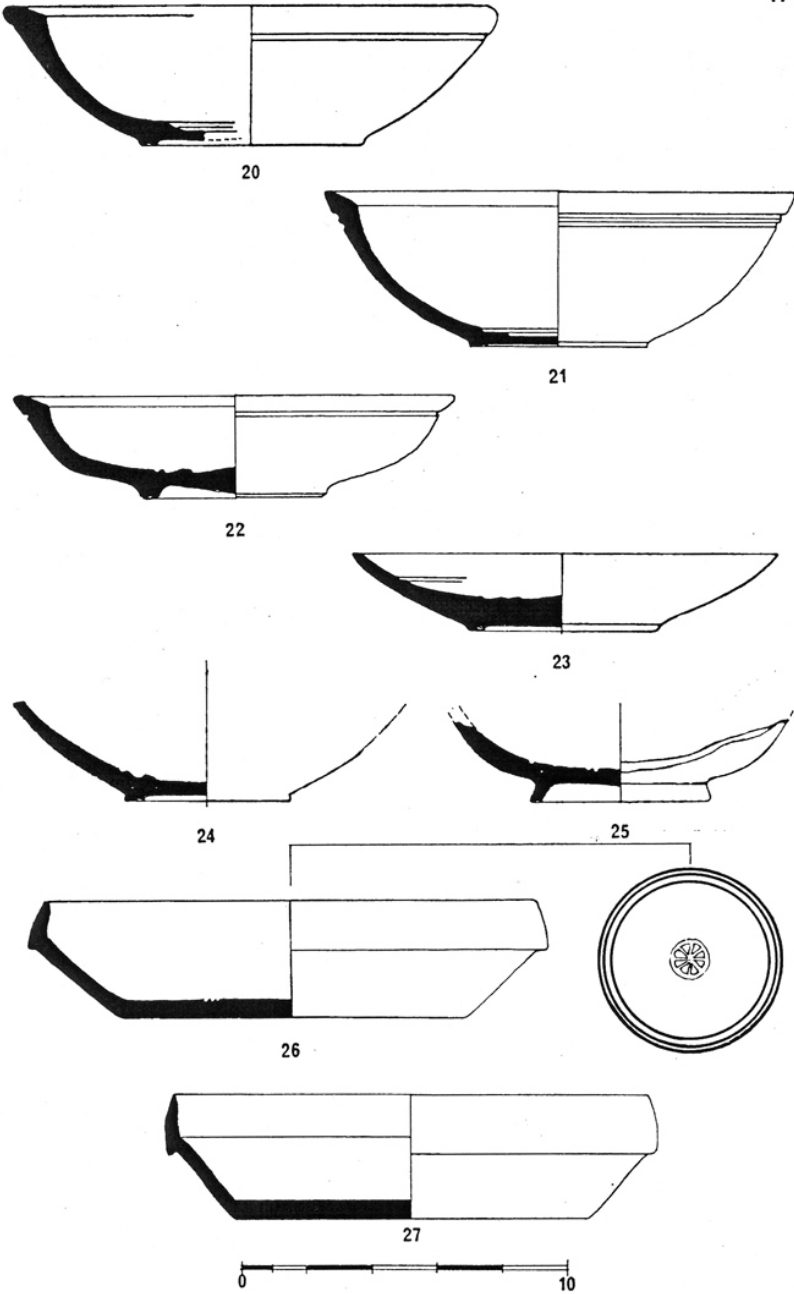
Istočna sigilata A: Krk (1,7); Bakar (2); Osor (3—6).



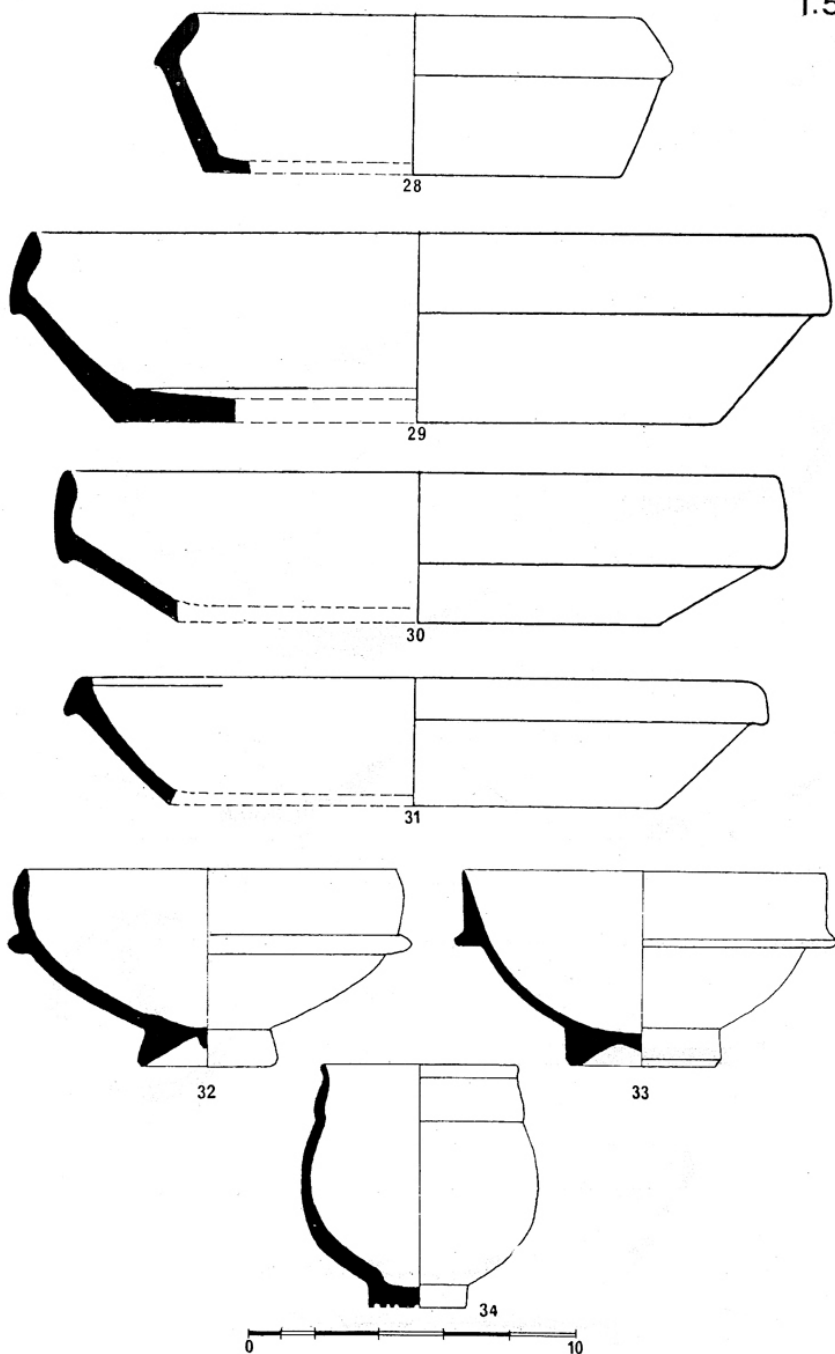
Istočna sigilata B: Bakar (8—9); Osor (10—13).



Istočna sigilata B: Osor (14, 16); Bakar (15, 17, 19); Krk (18).



Istočna sigilata B: Krk (20); Bakar (21, 27); Osor (22,24); Krk (23); Omišalj (25); Rijeka (26).



Istočna sigilata B: Krk (28—31); Bakar (32—34).